

TAJNÝ ROZKAZ

MINISTRA NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Ročník 1952

V Praze dne 18. listopadu 1952

Číslo 164

OBSAH: 181. Pohřeb agentů a teroristů usmrčených v boji s bezpečnostními orgány.

ODTAJNĚNÉ

181

Pohřeb agentů a teroristů usmrčených v boji s bezpečnostními orgány

V boji bezpečnostních orgánů proti vnitřní a zahraniční reakci dochází někdy k usmrcení agenta nebo teroristy. Jejich mrtvoly bývají po provedeném šetření a ohledání předány příbuzným, kteří pak vypravují usmrčeným teroristům a agentům honosné pohřby, jež se stávají manifestací reakce. Pohřbu zúčastňují se lidé, kteří nemají žádný osobní vztah k pohřbívanému a svou účastí dávají jen výraz svému nepřátelskému postoji vůči lidové demokratickému zřízení. Je-li pak veřejně známo místo, kde usmrčený agent a terorista byl pohřben, mají příslušníci reakce možnost kladením věnců neb květů a podobně vyjádřit manifestačně svůj souhlas a sympatie s činem a záměrem pohřbeného.

Nařizují proto těm náčelníkům (velitelům), kteří případ zastřeleného agenta nebo teroristy zpracovávají, aby zařídili ihned po soudní pitvě převoz do nejbližšího krematoria, pokud je to technicky možné. Se správou krematoria je pak nutno projednat spalení mrtvoly bez jakékoliv účasti veřejnosti (včetně příbuzných). Urnu s popelem předá pak správa krematoria náčelníku okresního oddělení VB v místě, který zařídí zaslání urny ministerstvu národní bezpečnosti — správě nápravných zařízení, která zařídí uložení urny na vězeňském hřbitově. Odvoz mrtvoly do krematoria je nutno zařídit tak, aby byl utajen před veřejností.

Není-li možno z jakýchkoliv příčin provést převoz mrtvoly do krematoria, je nutno uvažovat o možnosti pohřbit zastřeleného agenta nebo teroristu v jiné obci, než bylo jeho poslední bydliště. V místě posledního bydliště je možno provést pohřbení jen v případech naprosto nezbytnosti.

Při pohřbu do země je nutno vstoupit ve styk s předsedou toho místního národního výboru, v jehož obvodě má být mrtvola pohřbena, a projednat s ním pohřbení tak, aby

- mrtvola byla pohřbena pokud možno ihned po provedení soudní pitvy, případně po provedení převozu do obce,
- doba pohřbu byla naprosto utajena, t. j. aby hrobníku byl dán pouze pokyn vykopat hrob bez udání jména pohřbívaného, a doba uložení rakve do hrobu mu sdělena těsně před pohřbením,
- umístění hrobu na hřbitově bylo učiněno neznatelným (pohřbení ve společném hrobě nebo aspoň neoznačeném hrobě, rakev zasypat okamžitě po uložení a hrob srovnat se zemí tak, aby nebyl znatelný).

S úředním lékařem, který provede ohledání mrtvoly, je nutno projednat, aby ohledací a úmrtní list zaslal jednak příslušnému národnímu výboru, jednak příslušnému soudu k zavedení pozůstalostního řízení.

Byl-li terorista nebo agent usmrčen a pohřben v jiné obci než v obci svého posledního bydliště, nutno za 7 dní po jeho pohřbení sdělit předsedovi místního národního výboru obce posledního bydliště usmrčeného, že usmrčený agent nebo terorista dne zemřel a že je tudíž nutno provést jeho odhlášení z evidence obyvatelstva a z evidence zásobovací; současně se sdělí, že ohledací a úmrtní list je u okresního soudu. Současně se předseda požádá, aby vyrozuměl o úmrtí nejbližší příbuzné s tím, že zemřelý byl již pohřben a místo pohřbení nemůže být ze závažných bezpečnostních důvodů sděleno; jinak je odkáze na příslušný okresní soud jako soud pozůstalostní.

Byl-li terorista nebo agent usmrčen v obci svého posledního bydliště, sdělí předseda národního výboru týden po jeho pohřbení nejbližším příbuzným usmrčeného, že usmrčený byl již pohřben a místo pohřbení nemůže být ze závažných důvodů bezpečnostních sděleno; jinak je odkáze na příslušný okresní soud.

Zrušeno dle RMV č. 99/58, čl. 102.

Lidské tělo je pod právní ochranou i po smrti

Legální rovina navrhovaných exhumací na Ďáblickém hřbitově

KAMIL NEDVĚDICKÝ

Komunistický režim v Československu se při likvidaci svých politických odpůrců neřídil ani vlastními právními předpisy. A to včetně těch, které upravovaly nakládání s jejich ostatky. Tajné uložení obětí v hromadných šachtových hrobech odporuje tehdejší i dnešní právní normám. Potenciální exhumace vybraných a přesně identifikovaných ostatků z šachtových hrobů v Ďáblicích je důležitým krokem k nápravě této historické krivdy.

 Ďáblický hřbitov – místo pro oběti komunistické totality vsutku ďábelské. Právě zde se zločinný a zavrženíhodný režim¹ zbavoval ostatků svých odpůrců a snažil se tím vymazat nepohodlné osobnosti z historické paměti národa. Nenávist komunistů šla doslova až za hrob. Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek vydal 18. listopadu 1952 tajný rozkaz „Pohřeb agentů a teroristů usmrcených v boji s bezpečnostními orgány“, který bez ohledu na platný právní řád tehdejšího režimu nařizoval bezpečnostním orgánům nevydávat těla obětí a odpůrců komunistické vlády jejich příbuzným, jejich ostatky zpopelnit a uložit je tak, aby nebyly v klasických hrobech, ale na

vězeňských hřbitovech či ve speciálních částech civilních hřbitovů. Ministr v něm doslova ukládá: „Nařizují proto těm náčelníkům (velitelům), kteří případ zastřeleného agenta nebo teroristy zpracovávají, aby zařídili ihned po soudní pitvě převoz do nejbližšího krematoria, pokud je to technicky možné. Se správou krematoria je pak nutno projednat spálení mrtvoly bez jakékoliv účasti veřejnosti (včetně příbuzných). Urnu s popelem předá pak správa krematoria náčelníku okresního oddělení VB [Veřejné bezpečnosti] v místě, který zařídí zaslání urny ministerstvu národní bezpečnosti – správě nápravních zařízení, která zařídí uložení urny na vězeňském hřbitově. Odvoz mrtvoly do krematoria je nutno zařídit tak, aby byl

utajen před veřejností. Není-li možno z jakýchkoliv příčin provést převoz mrtvol do krematoria, je nutno uvažovat o možnosti pohřbit zastřeleného agenta nebo teroristu v jiné obci, než bylo jeho poslední bydliště. V místě posledního bydliště je možno provést pohřbení jen v případech naprosté nezbytnosti. Při pohřbu do země je nutno vstoupit ve styk s předsedou toho místního národního výboru, v jehož obvodě má být mrtvola pohřbena, a projednat s ním pohřbení tak, aby a) mrtvola byla pohřbena pokud možno ihned po provedení soudní pitvy, případně po provedení převozu do obce, b) doba pohřbu byla naprosto utajena, t. j. aby hrobníku byl dán pouze pokyn vykopat hrob bez udání jména pohřbívaného, a doba uložení rakve do hrobu mu sdělena těsně před pohřbením, c) umístění hrobu na hřbitově bylo učiněno neznamenným (pohřbení ve společném hrobě nebo aspoň neoznačeném hrobě, rakev zasypat okamžitě po uložení a hrob srovnat se zemí tak, aby nebyl znatelný). S úředním lékařem, který provede ohledání mrtvol, je nutno projednat, aby ohledací a úmrtní list zaslal jednak příslušnému národnímu výboru, jednak příslušnému soudu k zavedení

 První strana tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka nařizující nevydávat těla obětí odpůrců komunistického režimu rodinám (repro: ABS)

1 Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.

pozůstalostního řízení. Byl-li terorista nebo agent usmrčen a pohřben v jiné obci než v obci svého posledního bydliště, nutno za 7 dní po jeho pohřbení sdělit předsedovi místního národního výboru obce posledního bydliště usmrčeného, že usmrčený agent nebo terorista dne zemřel a že je tudíž nutno provést jeho odhlášení z evidence obyvatelstva a z evidence zásobovacích; současně se sdělí, že ohledací a úmrtní list je u okresního soudu. Současně se představa požádá, aby vyrozuměl o úmrtí nejbližší příbuzné s tím, že zemřelý byl již pohřben a místo pohřbení nemůže být ze závažných bezpečnostních důvodů sděleno [...].²

Je zřejmé, že šachty na hřbitově v Ďáblicích v rozhodné době nesplňovaly žádnou z podmínek platných právních předpisů pro nakládání s lidskými ostatky

Příslušné orgány postupovaly dle rozkazu a jedním z míst, kam byly ostatky zavražděných, popravených, umučených či na následky věznění zemřelých politicky nepohodlných osob (označovaných v naprosté většině a bez ohledu na skutečný stav věci za „agenty“) ve velké míře ukládány, se stala část pražského Ďáblického hřbitova – tajné pohřebiště u severní zdi. Komunistický režim tak přímo navázal na nacistickou praxi, neboť němečtí okupanti v Ďáblicích své odpůrce začali pohřbívat

už v roce 1943.³ Praxe tajného ukládání ostatků obětí komunistického režimu v areálu hřbitova v Ďáblicích, jež tak byly určeny k zapomenutí,⁴ trvala až do roku 1961, kdy byly šachty zaplněny nejen tělesnými pozůstatky obětí komunismu, ale i „nemocničního odpadu“ či popravených delikventů.

Po krátké vlně zájmu v roce 1968 se až po roce 1989 začalo diskutovat o řešení nehumánní praxe komunistů a nápravě křivdy, která jimi byla spáchána. Úsilí bývalých politických vězňů a dalších jednotlivců vedlo k pietní úpravě místa a vytvoření Čestného pohřebiště popravených a umučených politických vězňů a příslušníků druhého a třetího odboje. Nařízením vlády č. 69/2017 Sb., o prohlášení některých kulturních památek za národní památky, byl Ďáblický hřbitov, a to celá jeho plocha včetně čestného pohřebiště, prohlášen za národní kulturní památku.⁵ K exhumaci (úspěšným či neúspěšným) ale došlo jen ve výjimečných případech.⁶

Na základě podnětů jedinců z řad občanské společnosti vznikla v dubnu 2023 Komise pro otázky masových hrobů Ďáblického hřbitova při Úřadu vlády ČR.⁷ Právě prostřednictvím této komise, v níž hraje klíčovou roli Ústav pro studium totalitních režimů, by měla být problematika ostatků hrdinů protikomunistického odboje a obětí komunismu, které byly barbarsky odklizeny do šachet v rámci hřbitova

v Ďáblicích, vyřešena způsobem odpovídajícím základním pravidlům nakládání s tělesnými pozůstatky a významu, jež osobnosti zlikvidované komunistickou totalitou mají pro českou společnost. Právní rovina exhumací na Ďáblickém pohřebišti je zásadní a neopomenutelná.

PRÁVNÍ KONTINUITA

Proč se zabývat právním řádem z doby totalitního režimu? Odpověď na to zní: kontinuita práva. Po roce 1989 se totiž nepostupovalo reálně možnou cestou, kterou by byla právní diskontinuita se zločinným systémem vlády komunistické státostrany, nýbrž cestou kontinuitní.⁸ S ohledem na kontinuitu práva je relevantní i popis minulého legislativního prostředí a dobové právní úpravy. Tuto kontinuitní cestu až judikatura Ústavního soudu (ÚS) ČSFR a následně ČR definovala jako formální, a nikoliv hodnotovou,⁹ na řešení problematiky potrestání pachatelů a nápravy křivd spáchaných na obětech však měla kontinuita práva zásadní dopad.

Kromě rozhodné doby je důležité pojmout otázku nakládání s lidskými ostatky z delší historické perspektivy. Již od dob starého Říma byly tělesné pozůstatky po smrti osoby považovány za *res extra commercium*, tedy věci zvláštní kategorie, s nimiž nebylo možno obchodovat a nakládat ponižujícím způsobem.¹⁰ Stejně tak v dalších stoletích a po vzniku Československa v roce 1918 byla řádnému

2 Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 164/1952 z 18. 11. 1952, Pohřeb agentů a teroristů usmrčených v boji s bezpečnostními orgány, č. j. S-2592/10-taj-52.

3 K užívání tohoto pohřebiště před rokem 1948 viz text Adama Hájka „Šachty na pražských hřbitovech“ v tomto čísle *Paměti a dějin*.

4 Podobenky sto dvou z nich najde čtenář v článku Petra Blažka, Aleny Šimánkové a Petra Malloty „Tváře obětí komunistického režimu“ v tomto čísle *Paměti a dějin*.

5 Jde o pozemky v obci Praha, k. ú. Střížkov, parc. č. 576/1, 576/2, 576/4, 576/5, 576/6 a 578, s účinností ochrany ode dne 1. 7. 2017.

6 Viz článek Jana Havrdy „Exhumace Josefa Toufara a hledání ostatků Zdeny Mašinové“ v tomto čísle *Paměti a dějin*.

7 Viz vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/pri-uradu-vlady-vznikla-komise-pro-otazky-masovych-hrobu-dablickeho-hrbitova-204342/ (citováno k 28. 5. 2025).

8 NEDVĚDICKÝ, Kamil: Právní řád po roce 1989 a historická paměť. *Securitas Imperii*, 2013, č. 23, s. 56–92, konkrétně na s. 56.

9 Nález ÚS sp. zn. Pl. ÚS 19/93 z 21. 12. 1993.

10 SKŘEJPEK, Michal: *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Aleš Čeněk, Plzeň 2011, s. 98–99.

pohřbívání věnována pozornost s tím, že se vždy jako zásadní řešil seznatelný projev vůle zesnulého a pozůstalých po něm.¹¹ Nejvyšší soud ČR v rozsudku č. j. 22 Cdo 2773/2004 z 15. prosince 2005 odkázal na výklad § 285 obecného zákoníku občanského z roku 1811, dle něhož mrtvé lidské tělo ani jeho části není možno považovat za věc v právním slova smyslu.¹² Hruzy nacismu a druhé světové války provázely masakry, hromadné hroby a nehumánní odstraňování lidských ostatků. To byl rovněž případ části Ďáblického hřbitova, kam nacisté utajeně a nepietně umísťovali pozůstatky svých obětí. Na jejich praxi navázali, v souladu se sovětským vzorem, komunisté. Svým obětím a odpůrcům odpírali řádné pohřby a nerespektovali vůli ani jich samotných, ani jejich rodinných příslušníků. Legislativní úprava po nastolení komunistického režimu, jak bude dále doloženo, jim ale dle autora tohoto článku neposkytovala pro takovýto postup jakoukoliv oporu.

Občanský zákoník z roku 1950¹³ ve svém § 23 rovněž vyloučil lidské tělo či jeho části z definice věci, když za věci označil „ovladatelné hmotné předměty a přírodní síly, které slouží lidské potřebě“. Na základě § 15 zákona č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, vydal ministr zdravotnictví 15. února 1955 nařízení č. 8/1955 Sb., o pohřebnictví. V ustanovení § 8 je zakotvena pohřbívací povinnost, § 9 stanoví pohřeb do země nebo zpopelněním, a to u mrtvol na hřbitovech a u zpopelněných ostatků na pohřebištích. Znění § 9 odst. 4 je vhodné přímo citovat: „Jsou-li splněny všechny předepsané podmínky pro druh pohřbu, **kteří si**

Tradiční připomínka obětí komunismu na Ďáblickém hřbitově. V tamějších šachtách i 35 let po sametové revoluci leží ostatky stovek obětí totalitního režimu. (foto: ÚSTR)

zemřelý zvolil, je třeba podle možnosti jeho přání vyhovět. Neurčil-li zemřelý přímo ani nepřímo druh pohřbu, určí jej **ten, kdo pohřeb objedná.** Tato ustanovení neplatí, jestliže důležitý obecný zájem vyžaduje jiný druh pohřbu“ (zvýraznění autora). Přání zesnulého se respektuje i u uložení zpopelněných ostatků – § 17 odst. 1 nařízení. Podle § 20 odst. 2 musí pohřebiště splňovat nejenom hygienické, ale i pietní požadavky a disponovat povolením okresního hygienika. Nařízení ministra vydané na základě zákonného zmocnění je předpisem vyšší právní síly než rozkazy, instrukce apod. Je zřejmé, že šachty na hřbitově v Ďáblicích nesplňovaly žádnou z podmínek platných právních předpisů v rozhodné době, a jednalo se o jednu z mnoha nezákonností komunistického režimu, navíc odporující všem zásadám humanity a řádného nakládání s lidskými ostatky.

SOUČASNÝ PRÁVNÍ STAV

Při řešení problematiky nakládání s ostatky obětí komunismu, jež byly nezákonně uloženy do šachet na utajovaném místě v areálu hřbitova v Ďáblicích, je nezbytné postupovat podle právního řádu, který je platný a účinný v současnosti. Není zde možné aplikovat dobové normy, ani kombinovat právní předpisy dnešní s dnes již neplatnými komunistickými normami, a proto se pro současné exhumace uplatní dnešní právní předpisy.

Současné právo a judikatura soudů, jež ve věci nakládání s lidskými ostatky toto právo vykládá, jsou zcela jednoznačné. Ústavní ochrana je zakotvena v čl. 7 odst. 1 a v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.¹⁴ Ustanovení § 92 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (OZ), zní: „Lidské tělo je pod právní ochranou

11 V podrobnostech srov. KOTRLÝ, Tomáš: *Pohřebnictví. Právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Linde, Praha 2013.

12 Ustanovení citovaného § 285 znělo, že věc v právním slova smyslu je: „Vše, co je rozdílné od člověka a slouží k potřebě lidí“.

13 Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

14 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. z 16. 12. 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

i po smrti člověka“. A pokračuje pro naši problematiku jasně a nerozporně: „Naložit s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky způsobem pro zemřelého nedůstojným se zakazuje“. V § 493 OZ je vyloučení lidského těla a jeho částí z pojmu věc v právním slova smyslu. Úplatné nakládání s lidským tělem a jeho součástmi vylučuje ustanovení § 28 transplantčního zákona.¹⁵ Naprosto zásadní je normativní text, obsažený v § 113 odst. 1 OZ, kde je zakotveno právo člověka na to rozhodnout, jak má být naloženo s jeho tělem po smrti, a § 114 odst. 1 OZ upravující právo rodinných příslušníků rozhodnout o pohřbu zesnulého, pokud o tom nerozhodl sám. Vždy je ale nakládání s ostatky nezbytné provádět důstojně a s respektem. V případě ostatků obětí komunismu v části hřbitova v Ďáblicích se ale o důstojném uložení nedá hovořit. Navíc jde o následek činnosti justice a bezpečnostních složek nelegitimního zločinného režimu.

V rámci plánovaných exhumací, na nichž se shodla komise při Úřadu vlády,¹⁶ a o nichž rozhoduje vláda ČR v součinnosti s provozovatelem hřbitova, který spadá pod Magistrát hlavního města Prahy, je nutno postupovat podle zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o pohřebnictví“). Podle ustanovení § 2 písm. m) tohoto zákona jde u exhumace o „vyzdvížení lidských ostatků nebo urny s lidskými ostatky z pohřebiště“. U osob, k jejichž exhumaci dochází, je potřebný souhlas osob blízkých podle § 114 odst. 1 OZ. Pokud takové osoby neexistují, je zde podle mého

názoru dán veřejný zájem na nápravě křivd komunistického režimu, který je součástí legislativy i judikatury soudů,¹⁷ a tudíž stanovena aktivita toho, komu přísluší právo nakládat s místem, z něhož se exhumace provádí, tedy provozovatele pohřebiště. Díky výzkumu provedenému v rámci činnosti komise při Úřadu vlády se podařilo zjistit polohu ostatků obětí komunistického režimu, a exhumace mohou tedy probíhat cíleně, se zaměřením na přesně specifikované pozůstatky těl. Stejně tak jsou doloženy skutečnosti o úmrtí dané osoby z příslušných archivů a dalších relevantních institucí. Cílená exhumace také bude respektovat zásadu nenarušení ostatků, u nichž k exhumaci nedojde.¹⁸

Nemělo by dojít ani ke střetu s aplikací ustanovení § 11 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, neboť i v případě národní kulturní památky se na exhumace aplikuje zákon o pohřebnictví. Judikatura soudů je ve zkoumané problematice taktéž použitelná: „*Nepochybnou součástí práva na rodinný život je tedy i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, jehož typickým a sociálně doložitelným obsahem je respekt k památce předků, případně požadavek pietního zacházení s předky. Přitom platí, že o způsobech nakládání s mrtvými, o tom, v jaké formě a na jakém místě jsou jejich ostatky uloženy, má právo rozhodovat sám jednotlivec. Zvláštní pouto jednotlivce se proto neváže pouze k mrtvým předkům, ale rovněž i k místu jejich posledního spočinutí, které si zvolili a vlastními prostředky zbudovali. Tento pietní respekt se proto týká nejen*

mrtvých samotných, ale též pietního místa. Pietní a emocionální vztah k tomuto místu může být v takovém případě dokonce silnější, než vlastnický vztah k tomuto místu“.¹⁹

Evropský soud pro lidská práva, jehož rozsudky jsou pro český právní řád závazné, ve věci Elli Poluhas Dödsbo proti Švédsku²⁰ vyslovil pro kauzu ďáblických šachet s pozůstatky obětí komunismu, u nichž by rodinní příslušníci uvítali jejich řádné pohřbení, aplikovatelný výklad, když dal jasně najevo, že pojem „soukromý život“ ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod zahrnuje i nakládání s ostatky nejbližších příbuzných.

EVROPSKÝ KONTEXT

Česká republika není jediným státem, který řeší problematiku ostatků obětí totalitních režimů uložených do masových hrobů či šachet. Z několika zemí s obdobnou zkušeností lze na prvním místě zmínit Polsko. Právě zde se podařilo problematiku nápravy křivd na odpůrcích a obětech komunismu a nacismu dostat na velmi inspirativní úroveň. Problematice se věnuje Ústav národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej, IPN). Jeho Úřad pro vyhledávání a identifikaci (Biuro Poszukiwań i Identyfikacji), jehož součástí je Archeologické oddělení (Wydział Archeologii), hledá neidentifikovanou pohřebiště vojáků bojujících za nezávislost a obětí totalitního útlaču z období od 8. listopadu 1917 do 31. července 1990 a připomíná tak lidi, kteří byli komunistickými úřady odsouzeni k zapomnění.

15 Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů.

16 Viz studie „Temné místo na okraji Prahy“ Petra Blažka a Aleny Šimánkové v tomto čísle *Paměti a dějin*.

17 Viz např. nálezy ÚS sp. zn. I. ÚS 792/06 z 2. 10. 2007.

18 Viz výše zmíněná studie Petra Blažka a Aleny Šimánkové.

19 Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 2477/08 ze 7. 1. 2009.

20 Rozsudek senátu ze 17. 1. 2006, stížnost č. 61564/00. V kauze šlo o nakládání s ostatky zemřelého. Podrobněji viz hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-72033 (citováno k 28. 5. 2025).

V roce 2011 byl zahájen projekt Poszukiwania nieznanych miejsc pochówku ofiar terroru komunistycznego 1944–56 (Hledání neznámých pohřebišť obětí komunistického teroru v letech 1944–1956), který se snaží zjistit umístění hrobů lidí popravených a zabitých v letech stalinismu, stejně jako provést exhumaci a identifikaci nalezených ostatků. Celkem se v prostoru „Ł“ (Łączka) na hřbitově Powązki ve Varšavě a ve vazebním středisku Białystok i na mnoha dalších místech podařilo najít ostatky stovek obětí.²¹ Dosud čtyřicet jedna z nich získalo identitu. Tým historiků, archeologů, soudních znalců a genetiků IPN provádí úspěšné výzkumy a exhumace na mnoha místech v Polsku, ale i v zahraničí, například v Gruzii, díky čemuž se podařilo identifikovat mnoho osob a provést pak řádné pohřby těchto obětí totalitních režimů 20. století.

Ve Slovinsku, kde probíhají exhumace hromadných hrobů a utajených pohřebišť již od devadesátých let 20. století, se problematikou zabývá Komise vlády Republiky Slovinsko za řešování vprašan prikritih grobišč (Komise vlády Slovenské republiky pro řešení problematiky skrytých pohřebišť). V roce 2021 např. došlo k exhumaci ostatků 1 615 osob z hromadných hrobů v lokalitě jeskyní pod Macenovou Gorico a k jejich řádnému pohřbení.²² Podobně se děje v Rumunsku, Litvě²³ i v Albánii. Je tedy zřejmé, že Česká republika je v této věci pozadu, což je z pohledu nápravy křivd totalitních režimů více než překvapivé a rovněž to odporuje

humánnímu a pietnímu přístupu v souladu s právním řádem a mezinárodními závazky. Tento stav by měl být co nejdříve napraven.

KONKLUZE

Z výše uvedeného je zřejmé, že neexistují relevantní právní překážky, které by bránily exhumacím a šachtovému pohřebišti totalitních režimů v rámci Ďáblického hřbitova. Právní řád ČR naopak vyžaduje řádné a pietní pohřbení ostatků lidských těl, jež bude jasně respektovat vůli samotných zemřelých a jejich rodinných příslušníků. Ostatky politických odpůrců a obětí komunismu, které byly uloženy do šachet v Ďáblicích, si zaslouží řádný pohřeb a návrat do historické paměti národa. Křivda, která byla na nich komunistickým režimem spáchána, musí být napravena.

Z pohledu právního formalismu a rigidity není bez zajímavosti, že postup příslušných mocenských orgánů komunistického režimu nebyl v souladu ani se závaznými právními předpisy rozhodné doby, což vypovídá o fiktivnosti právního řádu totalitního státu, preferenci podzákonných předpisů typu rozkazů a instrukcí, a především o naprosté dominanci rozhodovací vůle komunistické strany.

Identifikace obětí a jejich následná exhumace a řádný pohřeb umožní rovněž hovořit o osudech lidí, kteří se aktivně postavili zlu, byli zločinným systémem zlikvidováni, a byl jim dokonce odepřen i řádný hrob podle jejich vůle či přání jejich rodinných příslušníků.

Současné právní předpisy exhumace na Ďáblickém hřbitově umožňují, a z hlediska komparace s jinými státy střední a východní Evropy máme v tomto ohledu dokonce již velké zpoždění.²⁴ Proto je naprosto namístě připravit takový postup, aby stát a hlavní město Praha společně dospěly k řešení otázky šachet na Ďáblickém hřbitově a v dohledné době došlo v souladu s právními normami, na prvním místě se zákonem o pohřebnictví, k exhumacím a identifikaci osobností, které totalitní komunistický režim považoval za natolik důležité, že je nejenom zlikvidoval, ale dokonce se snažil vymazat jakoukoliv památku na jejich život a smrt. Jsme povinováni docílit této spravedlnosti vůči obětem, jejich potomkům a rovněž dalším generacím, aby bylo zřejmé, že zločiny komunismu je nezbytné napravovat a jasně pojmenovávat.

KAMIL NEDVĚDICKÝ (1977) absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, pracoval na Ministerstvu vnitra ČR a Ministerstvu spravedlnosti ČR v různých odborných a manažerských pozicích.

Od roku 2022 působí v Ústavu pro studium totalitních režimů jako 1. náměstek ředitele. Specializuje se na právní dějiny, azyl a migraci, ústavní právo a bezpečnost a na trestní politiku a vězeňství. Je autorem řady odborných studií a kapitol v encyklopediích, kolektivních vědeckých monografiích či sbornících. V periodikách ÚSTR publikoval za posledních 15 let řadu studií např. o únoru 1948, třetím odboji, státoprávních aspektech odboje za druhé světové války či komunistické justici. Je členem Komise pro otázky masových hrobů Ďáblického hřbitova při Úřadu vlády.

21 K nedávným vykopávkám na hřbitově Powązki a na dalších místech v Polsku viz článek „Archeologie ve službách polského IPN“ Tomasze Borkowského v tomto čísle *Paměti a dějin*.

22 Více o komisi viz – en.wikipedia.org/wiki/Commission_on_Concealed_Mass_Graves_in_Slovenia (citováno k 6. 5. 2025).

23 Viz článek Petra Blažka „Park míru Tuskulėnai ve Vilniusu“ v tomto čísle *Paměti a dějin*.

24 Přehled k jednotlivým státům (Maďarsku, Polsku, Moldávii, České republice, Slovenské republice, Slovinsku a Ukrajině) poskytla konference Místo jejich posledního spčinutí je neznámé (Their resting place is unknown), která se konala 25. 2. 2025 v Budapešti – viz ustrcr.cz/wp-content/uploads/2025/02/20250225_invitation_program_ENG.pdf (citováno k 6. 5. 2025). Z akce se připravuje sborník příspěvků.